Conferenties
971 : 233

"Let there be forest": Hinkeloord Symposium over bebossing

K. F. Wiersum[1]) en J. J. van der Wal[2])

Het afgelopen jaar hebben de vakgroepen Bosbouwtechniek, Boshuishoudkunde en Bosteelt van de Landbouwhogeschool het 100-jarige bestaan gevierd van het openbaar bosbouwonderwijs en -onderzoek in Nederland. Ter gelegenheid van dit feit werd in september 1983 te Wageningen een internationaal symposium georganiseerd, dat in het teken stond van een thans zeer actueel internationaal vraagstuk, nl. dat van de ontbossing en bebossing in de wereld. Het symposium, dat de titel meekreeg "Let there be forest", Strategies and designs for afforestation, reforestation and tree planting", kon plaatsvinden dankzij de medewerking en financiële steun van tal van Nederlandse en internationale organisaties op het gebied van bosbouw en ontwikkelingssamenwerking. De bijeenkomst, die geopend werd door mr. Pieter van Vollenhoven, werd bijgewoond door ca. 270 persnen uit ongeveer 50 landen in zowel tropische gebieden als gematigde streken. Deze grote belangstelling weerspiegelt de alom gevoelde noodzaak om door bebossing een bijdrage te leveren aan het tegengaan van de negatieve ecologische en maatschappelijke gevolgen van ontbossing in met name de Derde Wereldlanden.

De huidige voorlopige gegevens met betrekking tot ontbossing wijzen er op, dat er in de tropen jaarlijks 11 miljoen ha bos verloren gaat. Daarentegen wordt er mondiaal ongeveer 9 miljoen ha land bebost. Helaas zijn deze gegevens afkomstig van diverse instanties en is het niet geheel duidelijk in hoeverre het bebossingsareaal een uitbreiding van het bosareaal inhoudt of herbebossing in bestaande bosgebieden. Daarom kan er uit deze gegevens ook niet eenduidig geconcludeerd worden dat er mondiaal een redelijk evenwicht in ontbossing en bebossing bestaat. Maar zelfs indien dit het geval zou zijn, dan verhelen de bovenstaande cijfers zeer grote discrepanties tussen bebossing en ontbossing op regionaal niveau. De bebossing vindt met name plaats in de gematigde streken, waarbij de USSR en China een zeer belangrijke rol spelen (jaarlijks bebossingsareaal 4.5 milj. ha). Daarentegen is de ontbossing voornamelijk geconcentreerd in tropische gebieden, waar de verhouding tussen ontbossingen bebossing 10 : 1 bedraagt (respectievelijk 11 miljoen en 1.1 miljoen ha). In tropisch Afrika is deze verhouding zelfs 29 : 1.

De negatieve gevolgen van de achteruitgang van het bosareaal zijn gedurende de laatste jaren steeds duidelijker geworden en zijn in hun huidige vorm desastreus voor de plaatselijke bevolking in tropische landen. Immers, voor hen zijn hout en bosprodukten (brand-, gerief- en constructiehout, vruchten, etc.) een eerste levensbehoefte. Ook ondervinden zij als gevolg van ongecontroleerde ontbossing gevolgd door slecht landgebruik verschillende negatieve gevolgen zoals erosie, ontwrichting van de hydrologie, desertificatie, enz. Hoe ernstig de situatie is, wordt geïllustreerd door recente schattingen, dat er de komende decennia 105 miljoen ha nieuwe brandhoutbeplantingen moeten worden aangelegd teneinde in de behoefte aan brandhout tot het jaar 2000 te kunnen voorzien. Daarnaast dienen er 87 miljoen ha nieuwe schermbossen aangelegd te worden, terwijl er voor de zekerstelling van de industriële houtproduktie tot het jaar 2000 nog eens 20-40 miljoen ha nieuw produktiebos aangeplant moet worden.

De laatste jaren groeit het inzicht dat voor de noodzakelijke vergroting van het bosareaal nieuwe en meer succesvolle bebossingsmethoden ontwikkeld dienen te worden, die onder diverse uiteenlopende ecologische en sociaal-economische omstandigheden toegepast kunnen worden. In het verleden waren de meeste bebossingsactiviteiten gericht op de aanleg van geconcentreerde industriële houtplantages, vaak in samenhang met de oprichting van een houtverwerkende industrie. Thans wordt in steeds bredere kring erkend dat naast deze benadering veel meer aandacht gegeven moet worden aan bebossingsactiviteiten, waarbij de produktie voor de direkte behoeften aan bosprodukten (hout zowel als zgn. bosbijprodukten) van de plaatselijke bevolking en/of het behoud van het natuurlijke bos centraal staat. In dergelijke strategieën dient tevens aandacht besteed te worden aan goed beheer van het bestaande bos. Speciaal voor de (zelf)voorziening in bosprodukten ten behoeve van de rurale bevolking is een gedecentraliseerde aanpak nodig, waarbij

[1]) Vakgroep Boshuishoudkunde LH Wageningen.
[2]) Staatsbosbeheer, Utrecht.

de aanplant van individuele bomen geïntegreerd wordt in de lokale landbouwsystemen. In het verleden is niet veel aandacht geschonken aan dergelijke systemen en het vóórkomen en de functie van traditionele boerenbeplantingen werd veelal veronachtzaamd. In verschillende tropische gebieden leveren deze echter meer dan de helft van alle houtproduktie. Met het verdwijnen van steeds meer bos worden dergelijke boerenbeplantingen steeds belangrijker, maar neemt ook de exploitatiedruk op deze systemen toe. Over de omvang van de hierdoor optredende overkapping van deze beplantingen is nog nauwelijks iets bekend, maar plaatselijk is deze zeker aanzienlijk. In aansluiting op de beheersing van het ontbossingsproces, dient ook dit proces van achteruitgang van het boombestand in landbouwgebieden tegengegaan te worden.

Gebaseerd op deze nieuwe inzichten zijn er gedurende het afgelopen decennium geleidelijk steeds meer zgn. sociale bebossingsprojecten van start gegaan. Deze waren doorgaans experimenteel van aard, omdat er nog geen gefundeerde en in de praktijk getoetste kennis voorhanden was over de (on)mogelijkheden voor dergelijke projecten onder diverse omstandigheden. Het Hinkeloord symposium was er op gericht een overzicht te geven van deze nieuwe ideeën en activiteiten en om de opgedane ervaringen met diverse oudere en nieuwere benaderingen van bebossing te analyseren. Zodoende zou er een aanzet gegeven kunnen worden tot een meer exacte definiëring en systematische vergelijking van diverse bebossingsstrategieën, waardoor de mogelijkheden en beperkingen van de diverse mogelijke activiteiten beter aangegeven kunnen worden.

Het symposium was georganiseerd rondom een serie lezingen over de diverse aspecten van de formulering, planning en uitvoering van bebossingsprogramma's en projecten. Daarnaast werden vele additionele voorbeelden en gegevens verstrekt in 65 poster presentaties, die vrijwillig door vele deelnemers werden verzorgd. De Nederlandse ervaringen met bebossingsprojecten op de Veluwe en in de IJsselmeerpolders met hun uiteenlopende ecologische en historische omstandigheden, kwamen uitgebreid ter sprake op een excursie. Op deze excursiedag vond tevens een presentatie plaats van alle belangrijke Nederlandse bosbouworganisaties.

Het lezingenprogramma vormde de ruggegraat van het symposium. Na een algemene inleidende lezing over de totale problematiek, verzorgd door de Hinkeloord staf, werden de diverse aspecten nader uitgewerkt in 25 lezingen van sprekers uit alle delen van de wereld. Deze lezingen waren verdeeld over vijf thema's, die elk in een aparte serie voordrachten behandeld werden. In de eerste serie lezingen werden de diverse doelstellingen voor bebossing kritisch geëvalueerd. Hierbij werd niet alleen aandacht besteed aan de directe doelstellingen van bebossing, maar ook aan de relatie van deze doelstellingen met meer algemene maatschappelijke doelstellingen. Omdat de doelstellingen van diverse bosbeheersinstanties (zoals bijv. staatsbosdiensten, industrieën met privé-bossen, boscoöperaties, boeren bosbezitters) niet identiek hoeven te zijn en omdat niet alle beheersinstanties gelijke toegang hebben tot de produktiefactoren land, arbeid, kapitaal, kennis en organisatie, kunnen deze instanties zeer uiteenlopende bebossingsstrategieën aanhangen. In de tweede serie voordrachten werden diverse strategieën geïdentificeerd en geanalyseerd. Hierbij werd zowel aandacht besteed aan programma's van staatsbosdiensten en industriële bosbezitters alsook aan traditionele boomplantmethoden van de rurale bevolking. Een duidelijk onderscheid werd hierbij aangebracht tussen programma's opgesteld door bosbouwdeskundigen, al of niet in samenspraak met de plaatselijke bevolking, versus kleinschalige traditionele strategieën voor het planten van bomen door de inheemse bevolking. Te vaak worden de waarde en potentiële ontwikkelingsmogelijkheden van deze laatste aanpak niet voldoende onderkend door bosbouw-deskundigen.

Nadat er een strategie is ontwikkeld waarin de doelstelling voor een specifiek bebossingsprogramma is aangegeven samen met een identificatie van de betrokken bosbeheersinstantie en de voorradige produktiemiddelen, dient er een nader ontwerp ("greenprint") voor projecten gemaakt te worden, waarin uit de diverse nog mogelijke alternatieve uitvoeringsmethoden gekozen wordt en waarin de gewenste aanpak verder gedetailleerd wordt. Bij het opstellen van zo'n project-ontwerp dient er rekening gehouden te worden met diverse mogelijke beperkende factoren voor het welslagen van zo'n project. Mogelijke oplossingen voor enkele van de meest voorkomende problemen werden in een derde serie lezingen behandeld. In deze serie werd met name aandacht besteed aan technische en teeltkundige problemen, economische en institutionele aspecten, voorlichting en het mogelijkheden voor steunmaatregelen door de overheid, bijv. door het verschaffen van subsidies of het verlenen van speciale belastingsfaciliteiten. Tenslotte werden in twee series van lezingen verder nog behandeld welke methoden beschikbaar zijn om een zo verantwoord mogelijke keuze uit diverse strategieën en ontwerpen te maken en wat voor politieke maatregelen er genomen dienen te worden op zowel nationaal als internationaal vlak om bebossingsprogramma's ook werkelijk te realiseren.

Op de laatste dag van het symposium vond er een algemene discussie plaats over de resultaten en het mogelijke vervolg van het symposium. De getrokken

conclusies zijn vastgelegd in een eind-document, dat aan verschillende instellingen op het gebied van de internationale bosbouw en ontwikkelingssamenwerking is aangeboden. In dit document wordt er de nadruk op gelegd, dat de bebossingsproblematiek benaderd dient te worden tegen de achtergrond van een veel meer omvattende plattelandsontwikkeling. Hierbij dient met name ook aandacht besteed te worden aan aspecten van een juiste landinrichting, verbeterde landbouwmethoden inclusief bos-landbouw (agroforestry) en een goed beheer van zowel natuurbossen als bosplantages. Er wordt aanbevolen dat er in de komende 10 jaar mondiaal een vervijfvoudiging van zowel bebossing als het planten van individuele bomen op landbouwgronden plaats moet vinden. Om dit doel te bereiken is het noodzakelijk dat er op politiek niveau sterkere interesse voor de bebossingsproblematiek wordt gewekt. Slechts bij een verhoogde nationale en internationale politieke aandacht voor deze problematiek zullen ontwikkelingsfondsen meer geld voor bebossingsprogramma's ter beschikking stellen. Daarnaast is het zeer belangrijk dat ook allerlei niet-gouvernementele organisaties veel meer bebossingsactiviteiten in de probleemgebieden ondernemen. De immense bebossingstaak zal slechts gerealiseerd kunnen worden door de actieve inschakeling van allerlei plaatselijke vrijwilligersorganisaties en particulieren. Hiertoe dient de taak van professionele bosbouwers in veel gevallen geen uitvoerende te zijn, maar een voorlichtende adviserende en stimulerende. Veel aandacht zal er gegeven moeten worden aan het verschaffen van de juiste kennis en middelen aan de plaatselijke bevolking, opdat deze zelf de boomplantactiviteiten kunnen ondernemen.

De resultaten van het symposium zullen worden gepubliceerd in een boekwerk met de tekst van alle lezingen en overzicht van de discussies. Dit boek zal midden 1984 door PUDOC te Wageningen worden uitgegeven. Enige verdere verslagen over het Symposium, verschenen in diverse tijdschriften, vindt men opgenomen in de hiernavolgende referentielijst.

Referenties

Boo-Spaargaren, M. de. 1983. Lessen uit de Sahel. Intermediair 19 (46): 27-31.

Bosker, B., 1983. Ontbossing niet alleen technisch probleem. Landbouwkundig Tijdschrift 95 (11): 18.

Crombach, C., 1983. "...Er zij bos...". Landbouwkundig Tijdschrift 95 (10): 3.

Gelder, A. van & K. F. Wiersum. 1983. Houtproduktie in tropische landbouwsystemen. Landbouwkundig Tijdschrift 95 (5): 27-30.

Let there be forest. International Symposium on strategies and designs for afforestation, reforestation and tree planting. Final document. BOS Nieuwsletter 2 (3): 4-9, 1983.

Wiselius, S. I., 1983. Let there be forest. Houtwereld 36 (20): 17-18, 36 (23): 7-9.

Stichting Praktijkonderwijs en Leerlingwezen voor Bosbouw, Cultuurtechniek en aanverwante vakgebieden, Arnhem

Mededeling examen leerlingen Bosbouw en Cultuurtechniek

Het bestuur van de Stichting Praktijkonderwijs en Leerlingwezen voor Bosbouw, Cultuurtechniek en aanverwante vakgebieden maakt bekend, dat de eindexamens voor de primaire opleidingen van het leerlingwezen met als vakrichtingen bosbouw, landschapsbouw, recreatie en cultuurtechniek, gehouden zullen worden in de week 36 (3-9 t/m 7-9) 1984.

Toelating tot het examen:

a ingeschreven leerlingen die de 2-jarige primaire opleiding hebben gevolgd.

b op grond van art. 8, lid 1 Examenbesluit Leerlingwezen 1972, waarin staat:

"Niet-leerlingen kunnen ter beoordeling van de centrale examencommissie tot het examen van de primaire opleiding worden toegelaten, indien zij tenminste één jaar langer dan de normale duur van de opleiding volgens het leerlingwezen, die voor hen zou hebben gegolden, in het desbetreffende beroep werkzaam zijn geweest".

Het diploma leerlingwezen is een toelatingseis voor een eventuele vervolgopleiding. Aanmeldingen voor het examen dienen voor 31 mei a.s. te worden gezonden aan: de directeur van de Praktijkschool voor Bosbouw en Cultuurtechniek, Koningsweg 35e, 6816 TG (Schaarsbergen).